

Prawo i polityka penitencyjarna zajęcia nr 4

1. Funkcjonowanie systemu penitencyjarnego w Polsce cz. II (Prawa i obowiązki skazanych)

rok akademicki 2022/2023

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Prawa i obowiązki skazanych

- wprowadzenie

- ▶ Prawa i obowiązki składają się na **status prawny skazanego**
- ▶ Mimo, iż ustawodawca wyodrębnił w Kodeksie Karnym Wykonawczym odrębny oddział zatytułowany „*Prawa i obowiązki skazanego*” (Rozdział X oddział 4) to liczne przepisy przyznające skazanemu prawa lub nakładające na niego obowiązki znajdują się w innych miejscach kodeksu.

Niezwykle istotne znaczenie ma również art. 67§3 k.k.w., zgodnie z którym wszelkie oddziaływanie na skazanego odbywa się przy poszanowaniu jego praw oraz wymaganiu od niego realizacji ciążących na nim obowiązków.

- ▶ Bezzwłocznie po osadzeniu skazanego w zakładzie karnym należy go poinformować o przysługujących mu prawach i ciążących na nim obowiązkach
 - ➔ chodzi tu w szczególności o umożliwienie mu zapoznania się z przepisami kkw i regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności, a także o poddanie go odpowiednim badaniom lekarskim i sanitarnym. **Informacje te powinny być przekazane skazanemu w sposób dla niego zrozumiały i w zrozumiałym dla niego języku**

Prawa i obowiązki skazanych

- wprowadzenie

Przestrzeganie konstytucyjnych praw i wolności skazanego, jak również jego praw i obowiązków w toku wykonywania kary pozbawienia wolności, jest podstawowym warunkiem skutecznego realizowania celów wykonywania tej kary. Jeżeli prawa te byłyby naruszane, wówczas kształtowanie u skazanych potrzeby przestrzegania porządku prawnego (art. 67§1 k.k.w) mogłoby być przez nich odbierane jako pozbawione racji. Trudne do zaakceptowania byłoby wzbudzanie w skazanym woli przestrzegania prawa w warunkach nieprzestrzegania jego praw.

(S. Lelental, Kodeks Karny Wykonawczy. Komentarz)

- ▶ Korzystanie przez skazanego z przysługujących mu praw nie może naruszać praw innych osób trzecich (zarówno innych osadzonych jak i praw funkcjonariuszy, pracowników ZK i osób trzecich), ani zakłócać porządku ustalonego w zakładzie karnym (art. 104 k.k.w.)

Podstawowe prawa skazanych

Zgodnie z katalogiem zawartym w art. 102 kkw, skazany ma następujące prawa (**katalog otwarty**):

- ▶ Odpowiedniego ze względu na zachowanie zdrowia wyżywienia, odzieży, warunków bytowych, pomieszczeń oraz świadczeń zdrowotnych i odpowiednich warunków higieny;
- ▶ Utrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi;
- ▶ Korzystania z wolności religijnej;
- ▶ Otrzymywania związanego z zatrudnieniem wynagrodzenia oraz do ubezpieczenia społecznego w zakresie przewidzianym w odrębnych przepisach, a także pomocy w uzyskiwaniu świadczeń inwalidzkich;
- ▶ Kształcenia i samokształcenia oraz wykonywania twórczości własnej, a za zgodą dyrektora zakładu karnego do wytwarzania i zbywania wykonanych przedmiotów;
- ▶ Korzystania z urządzeń i zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, radia, telewizji, książek i prasy;
- ▶ Komunikowania się z obrońcą, pełnomocnikiem, właściwym kuratorem sądowym oraz wybranym przez siebie przedstawicielem, o którym mowa w art. 42;
- ▶ Komunikowania się z podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1;
- ▶ Zapoznawania się z opiniami, sporządzonymi przez administrację zakładu karnego, stanowiącymi podstawę podejmowanych wobec niego decyzji;
- ▶ Składania wniosków, skarg i próśb organowi właściwemu do ich rozpatrzenia oraz przedstawiania ich, w nieobecności innych osób, administracji zakładu karnego, kierownikom jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sędziemu penitencjarnemu, prokuratorowi i Rzecznikowi Praw Obywatelskich;
- ▶ Prowadzenia korespondencji z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka.

Kontakty z rodziną i światem zewnętrznym

Obejmują one przede wszystkim:

- ▶ Widzenia,
- ▶ Korespondencję,
- ▶ Rozmowy telefoniczne,
- ▶ Paczki i przekazy pieniężne, za zgodą dyrektora zk,
- ▶ Także inne środki łączności- za zgodą dyrektora zk

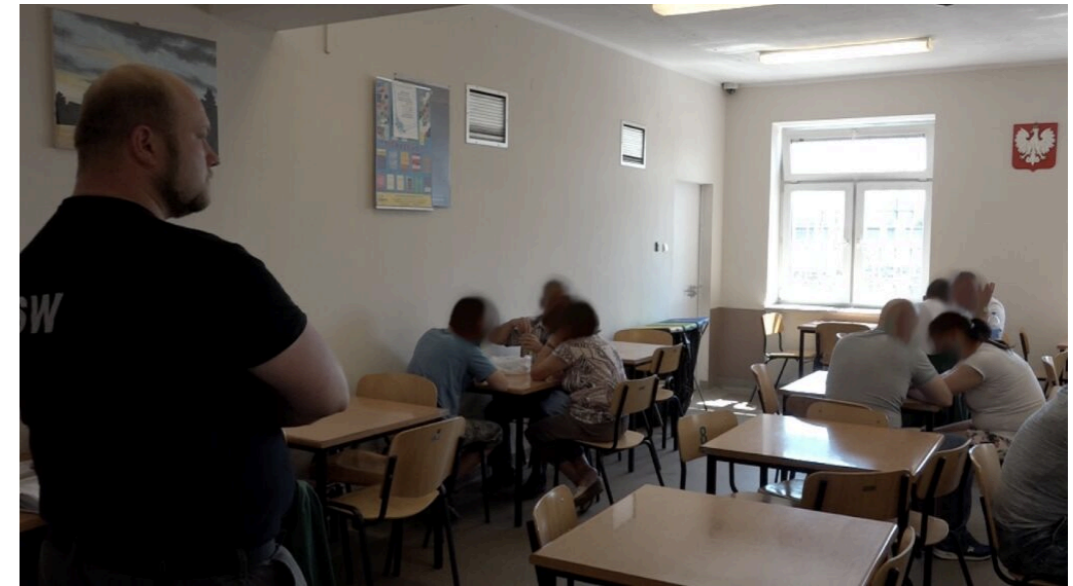
Zakres tych uprawnień zależy o typu i rodzaju zakładu karnego w którym skazany przebywa.

Widzenia

Widzenie trwa 60 minut

- ▶ W tym samym dniu co do zasady udziela się skazanemu jednego widzenia,
- ▶ Podczas jednego widzenia mogą co do zasady uczestniczyć maksymalnie 2 osoby pełnoletnie
- ▶ Jeżeli widzenie ma się odbyć z osobą niebędącą członkiem rodziny lub osobą bliską skazanemu - wymagane jest zezwolenie dyrektora ZK
- ▶ Ilość widzeń zależy od rodzaju i typu zakładu karnego
- ▶ Skazani sprawujący pieczę nad dzieckiem do lat 15 mają prawo do dodatkowego widzenia z dziećmi
- ▶ Widzenia odbywają się przy oddzielnym stoliku, pod nadzorem funkcjonariusza w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt skazanego z osobą odwiedzającą
- ▶ Widzenie może być przerwane lub zakończone przed czasem w przypadku przez skazanego lub osobę odwiedzającą zasad odbywania widzenia
- ▶ W czasie widzenia można spożywać artykuły żywnościowe i napoje zakupione przez osoby odwiedzające na terenie ZK

Widzenia

Rozmowy telefoniczne

Polscy więźniowie nie mogą posiadać telefonów komórkowych

- ▶ Skazany może korzystać z samoinkasującego się aparatu telefonicznego na koszt własny lub rozmówcy, przy czym w uzasadnionych przypadkach dyrektor zk może zezwolić skazanemu na skorzystanie z innego aparatu na koszt abonenta lub skazanego, a jeśli skazany nie posiada środków- na koszt zakładu karnego.
- ▶ W wypadkach zagrożenia porządku publicznego lub zagrożenia bezpieczeństwa zk, jego dyrektor może na czas określony pozbawić skazanego prawa do korzystania z samoinkasującego się telefonu.
- ▶ Skazany nie może korzystać z telefonu podczas pobytu w celi izolacyjnej.

Zdarza się, że rodzina lub bliscy próbują przerzucić więźniowi telefon przez mur więzienny.

Rozmowy telefoniczne

Nadzór i kontrola widzeń/rozmów telefonicznych

	Zamknięty	Półotwarty	Otwarty
Widzenia	2 w miesiącu (za zgodą dyr. zk jednorazowo)	3 w miesiącu (za zgodą dyr. zk jednorazowo)	Nieograniczona ilość widzeń
Nadzór widzeń	Widzenia podlegają nadzorowi administracji zk	Widzenia podlegają nadzorowi administracji zk	Widzenia mogą podlegać nadzorowi administracji zk
Kontrola rozmów w trakcie widzeń	Rozmowy w trakcie widzeń podlegają kontroli administracji zk	Rozmowy w trakcie widzeń mogą podlegać kontroli administracji zk	Rozmowy w trakcie widzeń nie podlegają kontroli administracji zk
Korespondencja	Podlega cenzurze administracji zk	Może podlegać cenzurze administracji zk	Nie podlega cenzurze administracji zk
Rozmowy telefoniczne	Podlegają kontroli administracji zk	Mogą podlegać kontroli administracji zk	Nie podlegają kontroli administracji zk

Paczki

- ▶ Skazany ma prawo otrzymywać raz w miesiącu paczkę żywnościową, w skład której wchodzi artykuły żywnościowe lub wyroby tytoniowe zakupione za pośrednictwem zakładu karnego.
- ▶ Paczkę taką skazany otrzymuje po złożeniu zamówienia na piśmie oraz pokryciu kosztów jej przygotowania.
- ▶ Za zezwoleniem dyrektora zk skazany może otrzymywać paczki z niezbędną odzieżą, bielizną, obuwiem i innymi przedmiotami osobistego użytku oraz środkami higieny, a nawet lekami.
- ▶ Paczki podlegają kontroli (sprawdzenie opakowania i jej zawartości) w obecności skazanego.
- ▶ W paczkach nie mogą być dostarczane artykuły w opakowaniach utrudniających kontrolę ich zawartości, a także przedmioty, które mogą być przechowywane jedynie w depozycie.

Obowiązki skazanego

Art. 116 § 1 k.k.w.

- ▶ Skazany ma obowiązek przestrzegania przepisów określających:
- ▶ Zasady i tryb wykonywania kary
- ▶ ustalonego w zakładzie karnym porządku
- ▶ oraz wykonywanie poleceń przełożonych i innych osób uprawnionych

Obowiązki skazanego

w szczególności ma obowiązek :

- ▶ Poprawnego zachowania się
- ▶ Przestrzegania higieny osobistej i czystości pomieszczeń, w których skazany przebywa
- ▶ Niezwłocznego informowania przełożonego o chorobie własnej oraz o zauważonych objawach chorobowych współosadzonych
- ▶ Poddania się przewidzianym przepisami badaniom, leczeniu, zabiegom lekarskim, sanitarnym oraz rehabilitacji, a także badaniom na obecność w organizmie alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, itd.
- ▶ Wykonywania pracy, jeżeli przepisy szczególne, w tym również wynikające z prawa międzynarodowego, nie przewidują zwolnienia od tego obowiązku, oraz wykonywanie prac porządkowych w obrębie zakładu karnego
- ▶ Dbałości o mienie zakładu karnego oraz instytucji lub podmiotu gospodarczego, w którym skazany jest zatrudniony
- ▶ Poddania się czynnościom mającym na celu identyfikację osoby.

Kontrola

Wyróżniamy kontrolę:

- ▶ **Osobistą:** oględziny ciała, sprawdzenie odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego; przeprowadza się ją w pomieszczeniu, podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci i dokonywane są za pośrednictwem osoby tej samej płci
 - ▶ **Celi lub innych pomieszczeń:** w których skazanych przebywa- przeprowadza się ją w czasie nieobecności skazanych
 - ▶ **Przedmiotów:** znajdujących się w celi lub innych pomieszczeniach w których skazany przebywa albo dostarczanych lub przekazywanych przez skazanego innej osobie
-
1. Kontrolę przeprowadza się w wypadkach uzasadnionych względami porządku lub bezpieczeństwa
 2. Można ją przeprowadzać w każdym czasie
 3. Dopuszcza się uszkodzenie przedmiotów w niezbędnym zakresie (uszkodzenie plomb gwarancyjnych itp.)

Zakazy obowiązujące skazanego

Skazanemu nie wolno:

- ▶ Uczestniczyć w grupach organizowanych bez zgody lub wiedzy właściwego przełożonego;
- ▶ Posługiwać się wyrazami lub zwrotami powszechnie uznawanymi za wulgarne lub obelżywe albo gwara przestępców;
- ▶ Uprawiać gier hazardowych;
- ▶ Spożywać alkoholu oraz używać środków odurzających lub substancji psychotropowych;
- ▶ Odmawiać przyjmowania posiłków dostarczanych przez administrację zakładu karnego w celu wymuszenia określonej decyzji lub postępowania, a także powodować u siebie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia, jak również nakłaniać lub pomagać w dokonywaniu takich czynów;
- ▶ Wykonywać tatuaży i zezwalać na ich wykonywanie na sobie, jak również nakłaniać lub pomagać w dokonywaniu takich czynów;
- ▶ Porozumiewać się z osobami postronnymi oraz osadzonymi w innej celi, jeżeli naruszałoby to ustalony w zakładzie karnym porządek;
- ▶ Samowolnie zmieniać celi mieszkalnej, miejsca wyznaczonego do spania, stanowiska pracy i miejsca wykonywania zleconej czynności;
- ▶ Zmieniać wyglądu zewnętrznego w sposób utrudniający identyfikację, w szczególności poprzez zgolenie lub zapuszczenie przez skazanego włosów, brody lub wąsów albo zmianę ich koloru, chyba że uzyska na to zgodę dyrektora zakładu karnego

Poddanie się badaniom i zabiegom medycznym

- ▶ Skazani mają obowiązek poddania się badaniom mającym na celu ustalenie w organizmie obecności alkoholu, środka odurzającego lub substancji psychotropowej
- ▶ Przeprowadza się przy użyciu metod niewymagających badania laboratoryjnego, natomiast ich weryfikacja może odbyć przy pomocy badań laboratoryjnych
- ▶ Gdy życiu skazanego grozi poważne niebezpieczeństwo, stwierdzone przez co najmniej dwóch lekarzy można dokonać koniecznego zabiegu lekarskiego (w tym także chirurgicznego) nawet mimo sprzeciwu skazanego (w tym wypadku orzeka sąd penitencjarny, a w przypadkach bezpośredniego niebezpieczeństwa śmierci- lekarz)
- ▶ Dyrektor zk (na wniosek lekarza) powiadamia sędziego penitencjarnego o możliwości zagrożenia życia lub spowodowania poważnego niebezpieczeństwa w związku z wykonywaniem kary pozbawienia wolności

Konsekwencje niewłaściwego zachowania się skazanego

- ▶ Możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej (a nawet karnej lub wykroczeniowej)
- ▶ Możliwość obciążenia (w całości lub w części) kosztami związanymi z leczeniem skazanego, który spowodował u siebie uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia, chcąc wymusić określoną decyzję lub postępowanie organu wykonawczego albo uchylić się od ciążącego na nim obowiązku. O obciążeniu skazanego kosztami orzeka sąd penitencjarny.
- ▶ W razie zawinionego przez skazanego wyrządzenia szkody nieprzekraczającej dwukrotności wysokości przeciętnego wynagrodzenia pracowników w mieniu zk, dyrektor zk może zobowiązać skazanego do naprawienia tej szkody (poprzez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej)

Prawo i polityka penitencjarna zajęcia nr 4

2. Porównanie systemu penitencyjnego w Polsce i Norwegii

rok akademicki 2022/2023

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Charakterystyka populacji więziennej

- ▶ **Norwegia:** Populacja więzienna ogółem: 3 034
- ▶ **Polska:** Populacja więzienna ogółem: 71 907
- ▶ Kobiety w Norwegii stanowią **5.6%** skazanych, przy czym w Polsce jest to **3.2%**
- ▶ Aktualny stopień prizonizacji w Norwegii (**72 skazanych na 100,000 mieszkańców**)
- ▶ Aktualny stopień prizonizacji w Polsce (**190 per 100,000**)
- ▶ W innych zachodnich krajach europejskich (**102 per 100,000**).
- ▶ Więzienia w Norwegii podążają za **“zasadą normalności”** zgodnie z którą **“życie w więzieniu powinno jak najbardziej przypominać życie na zewnątrz”** a także **“przestępcy powinni być osadzani w najłagodniejszym możliwym rygorze”**

Charakterystyka porównawcza

- ▶ W norweskich więzieniach nie chodzi o zapobieganie złym zachowaniom, lecz o zapobieganie złym intencjom.
- ▶ **Więzienie w Halden**- zakład karny o zaostrożonym rygorze, jest drugim co do wielkości więzieniem w Norwegii. Znajduje się w nim 251 miejsc dla osadzonych, w tym kilkanaście dla tymczasowo aresztowanych.

▶ Wrocław - ZK nr 1 Kleczkowska

▶ Norwegia - Więzienie Halden

Charakterystyka porównawcza

- ▶ Skazani osadzani w Halden osadzani są zazwyczaj w celach jednoosobowych,
- ▶ Skazani pracują lub uczą się, a czas wolny spędzają na zajęciach rozwijających ich zainteresowania.
- ▶ Dzięki warsztatom działającym na terenie Halden Prison, więźniowie mogą także podnosić swoje umiejętności zawodowe.

▶ Wrocław - ZK nr 1 Kleczkowska

▶ Norwegia - Więzienie Halden

Zasada normalności

- ▶ W Norwegii skazanych osadza się w zakładach karnych położonych możliwie najbliżej miejsca zamieszkania rodziny i bliskich- by umożliwić skazanym jak najczęstsze kontakty z rodziną
- ▶ **Do 2012 roku w Polsce funkcjonowała podobna zasada, zgodnie z którą skazany miał odbywać karę we właściwym zakładzie karnym położonym najbliżej miejsca zamieszkania, zaś przeniesienie skazanego mogło nastąpić jedynie z ważnych powodów**
- ▶ Obecnie skazany powinien przebywać możliwie najbliżej stałego miejsca pobytu jedynie w okresie 6 miesięcy przed przewidywanym zwolnieniem

Polska cela dla skazanych niebezpiecznych

Cela o podwyższonym rygorze zabezpieczenia w Halden

Zasada normalności

- ▶ Podobnie jak w Polsce Norwegii również funkcjonują różne typy zakładów karnych - skazani za najcięższe przestępstwa wysyłani są do jednostek typu zamkniętego o podwyższonym poziomie zabezpieczenia - mogą być oni przeniesieni do zakładu karnego otwartego jeśli jest to podyktowane względami resocjalizacyjnymi
- ▶ W Norwegii funkcjonują jednostki typu otwartego - przewidziane dla skazanych za mniejsze przestępstwa, a także typu zamkniętego - dla niebezpiecznych, zdemoralizowanych kryminalistów. *(W Polsce funkcjonują trzy typy: otwarty, półotwarty i zamknięty)*

▶ Wrocław - ZK nr 1 Kleczkowska

▶ Norwegia - Więzienie Halden

Zasada normalności

- ▶ Widzenia mogą trwać całą dobę i są do tego przystosowane odpowiednie pomieszczenia (umożliwiające rodzinie nocleg)

Zasada normalności

- ▶ W Polsce nie ma możliwości widzeń całodobowych umożliwiających nocleg członkom rodziny.
- ▶ Natomiast kobiety mają możliwość sprawowania opieki nad dziećmi do ukończenia przez nie 3 lat w specjalnych Domach dla Matek i Dzieci.

Zasada normalności

- ▶ W więzieniu Halden strażnicy integrują się z osadzonymi, angażują we wspólne zajęcia sportowe czy posiłki.

Polska

- ▶ W polskich więzieniach funkcjonariusze aktywnie wspomagają skazanych w procesie resocjalizacji, natomiast kontakty nie są na tak „przyjacielskiej stopie” i zachowywany jest stosunek służbowy.

Rozmieszczenie w celach

- ▶ Norwegia stosuje zasadę zgodnie z którą skazani rozmieszczani są pojedynczo
- ▶ W Polsce nie jest to możliwe ze względu na przeludnienie zakładów karnych.
- ▶ Cele w Polsce są jedno lub wieloosobowe

- ▶ Obecnie obowiązujący kodeks karny wykonawczy w art. 200 § 2 i 2a określił, **że minimalna norma mieszkalna na jednego osadzonego powinna wynosić nie mniej niż 3 m².**
- ▶ **W sytuacjach wyjątkowych** może być ona obniżona do 2 m²

Opieka medyczna

Norwegia

- ▶ Zgodnie z prawem, wszyscy więźniowie w Norwegii mają takie same prawa do usług opieki zdrowotnej, jak reszta populacji. Obejmowani są szeroką działalnością terapeutyczną

Polska

- ▶ W Polsce funkcjonują **systemy terapeutyczne realizowane na oddziałach zakładów karnych:**
 1. Z zaburzeniami psychicznymi niepsychotycznymi (ale nie chorych psychicznie) w tym skazanych za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej
 2. Upośledzonych umysłowo
 3. Uzależnionych od alkoholu, innych środków odurzających lub psychotropowych (przede wszystkim narkotyków lub dopalaczy) **Uzależnieni od substancji psychoaktywnej**
 4. Niepełnosprawnych fizycznie wymagający oddziaływania specjalistycznego, zwłaszcza opieki psychologicznej, lekarskiej lub rehabilitacyjnej
- ▶ Polskie fundusze przeznaczone na działalność terapeutyczną osadzonych są jednak ograniczone-
przeludnienie więzień i brak środków powodują, że listę oczekujących na objęcie systemem terapeutycznym

Redaptacja społeczna

Norwegia

- ▶ Norwegia jest światowym liderem jeśli chodzi o pomoc w reintegracji społecznej skazanych.

*“Lepiej na zewnątrz niż wewnątrz” to nieoficjalne motto norweskiej Służby
Więziennej*

- ▶ W Norwegii niezwykle rzadko sprawdza się kartotekę karną.
- ▶ Zwolnieni skazani mają dostęp do aktywnych programów i kursów przygotowania zawodowego, stworzonych w celu pomocy w znalezieniu im pracy po zwolnieniu
- ▶ Stosowane są również różnego rodzaju ulgi wsparcia społecznego, takie jak pomoc mieszkaniowa, pomoc społeczna i ubezpieczenie od niepełnosprawności.

Redaptacja społeczna

Polska

- ▶ W Polsce byli skazani często mają trudności z dostępem do rynku pracy po wyjściu na wolność.

Polski system wymiaru sprawiedliwości potrzebuje więcej środków na poprawę działań reintegracyjnych i pomoc byłym przestępcom w znalezieniu pracy i mieszkania, co mogłoby przyczynić się do zmniejszenia poziomu powrotności do przestępstwa

- ▶ Byli więźniowie zmagają się często ze zjawiskiem stygmatyzacji, co poważnie ogranicza liczbę dostępnych dla nich ofert pracy.
- ▶ Wielu pracodawców sprawdza historię karalności potencjalnych pracowników i odrzuca każdego z przeszłością kryminalną.

Podsumowanie

Badania nad norweskim systemem penitencjarnym pokazują jednak, że czas spędzony w więzieniu, w którym kładzie się nacisk na resocjalizację, może pomóc byłym skazanym w udanym powrocie do społeczeństwa (wolnym od przestępstwa)

- ▶ Norweski system więziennictwa skutecznie zwiększa udział w programach szkolenia zawodowego, zachęca do zatrudnienia i tym samym zniechęca do popełniania przestępstw- głównie dzięki pozytywnym zmianom, które zachodzą w zachowaniu osób, które nie pracowały przed osadzeniem w więzieniu.
- ▶ System ten pokazuje, że liczne kursy przygotowania zawodowego, zatrudnienie skazanych pomagają w zwalczaniu zjawiska recydywy.
- ▶ Krótszy czas trwania wyroku, lepsze warunki wykonywania kary i liczne programy skierowane do więźniów, a także wsparcie po zwolnieniu pomagają w resocjalizacji.

Podsumowanie

- * Oddziaływania prowadzone w norweskich więzieniach sprawiły, że Norwegia ma jeden z najniższych na świecie wskaźników recydywy.
- * Norweski system więziennictwa jest powszechnie uznawany na całym świecie jako jeden z najbardziej nastawionych na resocjalizację i readaptację społeczną skazanych
- * Wskaźnik recydywy w Norwegii wynosi aktualnie 20%.
- * W przeciwieństwie do innych krajów europejskich, takich jak Anglia i Walia, w których wskaźnik recydywy wynosi 45%.
- * W Polsce wskaźnik recydywy w ciągu pierwszych pięciu lat po zwolnieniu wynosi 25,5%.